

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний авіаційний університет
Львівський національний університет
імені Івана Франка
Університет Кейп Бретон (Канада)
ТІСОЛ - Україна

**АМЕРИКАНСЬКІ ТА БРИТАНСЬКІ СТУДІЇ:
МОВОЗНАВСТВО, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО,
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ**

Збірник наукових праць

Київ 2016

Оксана Шостак

*Кандидат філологічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
м.Київ*

Ольга Корпало

*доктор філософії
магістр з альтернативних засобів спілкування та обслуговування
м. Торонто (Канада)*

РИТУАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА КОРИННИХ ЖИТЕЛІВ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Саме по собі утворення писемної літературної традиції корінних жителів США відноситься ще до 50-х років 19 сторіччя, коли були опубліковані перші романи Джона Ролліна Ріджа, що співпало у часі з виходом у світ „Гайавати” Лонгфелло (1855). Політичне підґрунтя білої експансії на американський захід перетворило корінне населення у влучну мішень для жартів і анекдотів світського товариства. Протягом наступних ста років письменники корінного походження намагалися протистояти у своїх творах такому зневажливому ставленню, а часом і відкритому приниженню національної гідності корінного населення континенту, саме тому найбільш популярною літературною формою у творчості індіанських письменників був історичний роман. І лише зміна політики американського уряду по відношенню до етнічних меншин країни у 60-х рр. 20 сторіччя поклала початок зовсім іншій літературній формі, а саме ритуальному або „пісенному роману” [2] американських індіанців. Як пояснює Паула Гунн Еллен, поява цього нового літературного жанру пов’язана із зміною загальної філософської парадигми тогочасного суспільства. „До того моменту поки не-індіанці не навчилися думати і писати у позачасовій, асоціативній, синхронічній і нерационалістичній манері, ритуальну літературу американських індіанців не можна було публікувати” [3]. Іншими словами, літературна традиція сучасних індіанців – це своєрідна форма освоєння оточуючого їх Всесвіту, оскільки ментальна діяльність людини робить її спроможною виходити за межі існуючого матеріального світу і створювати простір, котрий можна кваліфікувати як „реальність нереального” [1, с.4].

„Індіанець не думає так як це робить не-індіанець: ця різниця полягає в племенній свідомості, що протистоїть урбанізованій культурі індустріалізації, але є ще і різниця між думками Старого і Нового світів, між системою, побудованою на єдності, і тією, що базується на розколі і сепаратизмі” [3]. Як неодноразово було підкреслено захисниками

індіанської традиції, культурний конфлікт і його руйнівний вплив на людське життя „є основою сучасної білої літератури, так само як ритуальність є головною рисою індіанського сказання” [4, с. 78].

Для широкого загалу читачів фігура літературного індіанця в кращому випадку – це благородний вимираючий дикун (“Останній з могікан” Фенімора Купера, “Хлопчик, що сміється” Олівера Ла Фаржа). Автори цих творів наче попереджали про деструктивну тенденцію адаптування корінних жителів континенту до білої культури, підтримуючи віру в те, що червоношкірий, що робить таку спробу, приречений на смерть. “Романи, які представляють індіанця як примітивного, закоханого у власну землю гуру і ті, які зображають індіанця як космічну жертву, написані, покладаючись на білу свідомість, і багато в чому відображають біле розуміння племенної культури і впливу білої культури на неї”[4, с.77-78].

Таке ставлення до корінних американців з боку білих письменників продиктоване в першу чергу підсвідомою виною білого населення через ті поневіряння, які зазнали індіанці з моменту відкриття Америки. Відчуття власної провини перед корінними жителями континенту з часом все більше поглиблюється, понукаючи представників білої інтелігенції до покайних наукових розвідок. Так Джон Мурін пише про те, що відкриття Нового Світу обернулося катастрофою для цього світу, тому що, за оцінкою антропологів, забрало життя щонайменше двадцяти мільйонів корінних жителів. “Європейці несли жорстокість, жаду, поневолення і рабство, хвороби і смерть в Америку. Назад же вони привезли сифіліс, золото і срібло, щоб збільшити інфляцію і розпочати нове коло руйнівних війн, а також такі продукти як цукор і тютюн, щоб підірвати здоров’я навіть тих людей, які і близько не підходили до Нового Світу. Історія ранньої Америки була катастрофою – історією жахів, а ніяк не епосом” [5, с. 3-4].

Навіть спроби романтичної ідеалізації корінних жителів континенту та їх міфологічної традиції Генрі Водсворта Лонгфелло у поемах “Еванджеліна”, “Пісня Гайявати” і “Сватання Майлза Стендіма” викликало достатньо прохолодне ставлення як з боку індіанців так і з боку літературних критиків. Таким чином, слід зауважити, що всі літературні твори, що були написані до індіанського ренесансу 60х-70х років ХХ століття несуть спотворену ідею індіанської культури і свідомості, своєрідний “білий міф” про червоношкірих, що робить появу таких суто індіанських письменників як Леслі Мармон Сілко, Скот Момадей, Дж. Велч закономірним явищем, оскільки, як зазначає Ніла Зборовська “аналогічно до психічної структури людської особистості перспективний план літературного процесу (як продуктивного

динамічного пошуку національної літературної свідомості) передбачає наявність двох тенденцій, боротьба між якими надає їм первинного імпульсу, порушений баланс системи змушує їх рухатися, змінюватися в пошуках втраченої гармонії. Ці дві тенденції можна означити як міфологізуючу та деміфологізуючу. В ситуації конструктивного літературного процесу центрована структура передбачає наявність провідного потужного міфологізування, а супровідна деміфологізація служить поштовхом для модернізації міфологізування”[6:3].

Ім'я Леслі Мармон Сілко асоціюється у широкого загалу читачів з ідеєю відродження національної літератури корінних жителів американського континенту. Як зазначає Пол Бікман Тейлор, поява такої літератури змусила „одномірну гегемонію американської літератури поступилися місцем динамічному мультикультуралізму” [7,с.24]. Слід вказати, що мультикультуралізм є своєрідним генетичним кодом письменниці, оскільки в її жилах тече як індіанська (плем'я Лагуно Пуебло) так і «біла» кров. Це ставить Сілко в особливі умови життя і творчості. Сама письменниця згадувала, що не зважаючи на те, що вона росла і виховувалася у індіанському середовищі, її, як „полукровку”, не навчали і не посвячували у найсокровенніші обряди племені, але вона мала змогу спостерігати все це збоку. Приховуючи сокровенну частину своєї культури, індіанці прагнули в такий спосіб захистити себе від остаточного знищення. «Вилучення артефактів і сказань з їх традиційного контексту можна прирівняти до виселення індіанця з його батьківських земель, це розриває священні пута, що пов'язують людину з її оточенням» [7,с.25].

Джеймс Велч у романі „Смерть Джіма Лоней” показує жорсткий і реалістичний шлях адаптування полукровки у сучасне життя. Головний герой роману шукає сенс життя, але він – полукровка, якого в дитинстві покинули і батько, і мати. У героя немає минулого, немає жодної опори на національну традицію. Колективна свідомість його народу, його сакральна традиція проявляється у образі нічного птаха, якого Джім бачить щоразу у стані сильного алкогольного оп'яніння. Як зазначає Аллен, „це найбільш брутальний і чесний з усіх романів, які написані про відчуженність індіанців-полукровок. В ньому показано, що процес відчуження не дає жодної надії на зцілення” [4,с.143]. Фрагментарна структура тексту роману з кінематографічною документальністю висвітлює епізоди життя героя, коли це відчуження ставало особливо яскравим і витісняло Джіма з цього життя.

М.Скот Момадей як і інші сучасні нативіські письменники пов'язує проблеми втрати ідентичності свого народу з колонізацією Америки. Традиційна культура не може вижити у умовах сучасного світу, а з

руйнацією цієї культури гинуть люди, чие життя тісне пов'язане з традицією. “Колонізація вплинула не тільки економічно. Більш фундаментально вона вплинула на розуміння людьми їх всесвіту, систему цінностей і дій, які треба зробити, щоб залишитися у безпеці і цілісності цього всесвіту. І якщо коротко, то колонізація змінила як індивідуальне, так і групове відчуття ідентичності” [4,с. 90]. Питання взаємопов'язаності минулого з майбутнім слід вважати універсальною проблемою, оскільки за спостереженнями філософів людська ідентичність, яку слід розглядати як особисту концепцію індивіда себе самого, як автономно діючої істоти, може бути стійкою лише у тому випадку, якщо індивід отримає подібного роду визнання і підтвердження у діях ще кого-небудь. “Тим самим відбувається анігіляція “тотожності”, що завжди належить і “апелює” до минулого, за рахунок відкритості ідентичності в майбутнє” [8,с.301].

Дослідження літературної традиції американських індіанців є нагальним завданням в умовах зміни культурної парадигми в ідеології США. Починаючи з середини минулого сторіччя американське суспільство поступово втрачало риси “melting pot”, стаючи все більш мультикультурним суспільством, на перший план почали виходити тенденції суто дисперсні, тому увага дослідників повинна зосередитись на численних компонентах множини складників американської культури, які підкреслюють різноманітність літературної традиції країни. За умов таких децентралізуючих тенденцій виникає питання про єдність національного менталітету, культурну цілісність якого можна зберегти лише за наявності дуже міцної, креативної та плідної традиції, якою саме і є література індіанців США.

Література

1. Бабушкин А.П. «Воображаемые миры» в семантическом пространстве языка/ А.П. Бабушкин. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – 86с.
2. Спанкерен К.В. Література Сполучених Штатів. Нарис / К.В. Спанкерен – Washington DC: USIS, 1994. – 142с.
3. Allen, P.G. American Indian Fiction, 1968-1983. – Ел. ресурс: <http://www2.tcu.edu/depts/prs/amwest/html/wl1058.html>
4. Allen P.G. The Sacred Hoop. Recovering the Feminine in American Indian Tradition /P.G.Allen. – Boston: Beacon Press, 1992. – 311p.
5. Murrin John M. Beneficiaries of Catastrophe: The English Colonies in America/ John M. Murrin // The New American History/ Ed. by Eric Foner. -Philadelphia: Temple University Press, 1990. -P. 3-23.

6. Зборовська Ніла. Літературний процес і завдання критики/ Ніла Зборовська // Слово і час. – К.: Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАНУ. – 2004. - №4. – с.3-7.
7. Taylor P.B. Silko's Reappropriation of Secrecy/Paul Taylor // Leslie Marmon Silko: A Collection of Critical Essays. – Albuquerque: University of New Mexico Press, 1999. – p. 23-63.
8. Абушенко В.Л. Идентичность/ В.Л. Абушенко // Постмодернизм. Энциклопедия. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1040с.